

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР
У74

Автор:

Голобородько Є. П., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, член-кореспондент НАПН України;
Голобородько К. Ю., доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;
Павлик О. А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри змісту і методики початкового навчання Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет»;
Мунтян С. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри слов'янських мов та методики викладання Херсонського державного університету;
Бондаренко І. А., учитель-методист, учитель української мови та літератури Херсонської спеціалізованої школи I–III ступенів № 24.

Рецензенти:

Плиско К. М., доктор педагогічних наук, професор;
Назаренко Л. М., кандидат педагогічних наук, доценті.

Усі уроки української мови. 5 клас. I семестр / Є. П. Голобородько, К. Ю. Голобородько, О. А. Павлик, С. В. Мунтян, І. А. Бондаренко. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 207, [1] с. — (Серія «Усі уроки»).

ISBN 978-617-00-1830-4

У посібнику вміщено всі уроки української мови для I семестру 5 класу, які розроблено за новою програмою профільного, затвердженою Міністерством освіти і науки України (автори — Г. Т. Шелехова, М. І. Пентиліук, В. І. Новосолова, Т. Д. Гнаткович, Н. Б. Коржова, К. В. Таранік-Ткачук, 2012 р.). Розробки уроків характеризуються поєднанням комунікативно-діяльнісного, соціокультурного принципів і принципу практичної спрямованості, відповідають сучасним досягненням теорії і практики навчання української мови й розвитку мовлення.

Для вчителів української мови та літератури загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій, студентів філологічних факультетів педагогічних університетів.

УДК 37.016+811.161.2
ББК 74.26+81.2УКР

© Голобородько Є. П., Голобородько К. Ю.,
Павлик О. А., Мунтян С. В.,
Бондаренко І. А., 2013
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2013

ISBN 978-617-00-1830-4

Календарно-тематичне планування уроків української мови в 5 класі. I семестр

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
Вступ. Повторення вивченого в початкових класах			
1		Вступ. Значення мови в житті суспільства. Українська мова — державна мова України	Українська мова — один із найважливіших складників української культури (текст)
2		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 1.</i> Загальне уявлення про мову як діяльність. Види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), їхні особливості. Робота з книжкою: способи виділення частин змісту в тексті	«Мова — найцінніший скарб, мудра берегиня народу» (висловлювання)
3		Частини мови. Іменник. Правопис. Велика буква і лапки в іменниках. Голосні у відмінкових закінченнях іменників. Апостроф	
4		Частини мови. Прикметник. Правопис. Голосні у відмінкових закінченнях прикметників. Уживання прикметників у прямому й переносному значеннях	
5		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 2.</i> Спілкування як важливий складник культури людини. Різновиди спілкування: усне й письмове, монологічне й діалогічне. Мета спілкування й адресат мовлення. Основні правила спілкування	«Чому треба берегти рідну мову» (висловлювання)

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
6		Частини мови. Числівник. Текст. (Удосконалення вміння складати й редагувати висловлення на основі власного досвіду)	
7		Урок розвитку комунікативних умінь № 3. Текст як продукт мовленнєвої діяльності. Змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту. Тема, основна думка тексту. Мікротема. Читання мовчки текстів різних стилів	Українська мова — один із найважливіших складників української культури
8		Частини мови. Займенник. Лексикологія. Уживання вивчених частин мови як синонімів і антонімів	
9		Частини мови. Дієслово. Правопис <i>не</i> з дієсловами	
10		Частини мови. Дієслово. Правопис. Правопис <i>-шся, -ться</i> у кінці дієслів	
11		Частини мови. Прислівник. Правопис вивчених прислівників. Розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування	Українська мова — один із найважливіших складників української культури
12		Частини мови. Прийменник. Правопис. Написання прийменників з іншими частинами мови. Використання прийменників для зв'язку слів у реченні	
13		Частини мови. Сполучник. Використання сполучників <i>і, та, й а, але</i> для зв'язку слів у реченні	
14		Контрольна робота № 1 з теми «Вступ. Повторення вивченого в початкових класах» (Диктант)	
Відомості з синтаксису та пунктуації			
15		Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова, його форми та речення. Головне й залежне слово в словосполученні. Граматика. Спостереження за використанням вивчених частин	Дивовижний світ української природи

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
		мови в ролі головного й залежного слова. Культура мовлення. Засвоєння словосполучень, у яких трапляються помилки у формі залежного слова	
16		Словосполучення лексичні й фразеологічні (практично). Граматична помилка та її умовне позначення (практично). Лексикологія. Засвоєння нових слів і фразеологізмів, прислів'їв, крилатих висловів. Культура мовлення. Синонімічність словосполучень різної будови	Єдність із рідною природою в різні пори року
17		Урок розвитку комунікативних умінь № 4. Структура тексту (вступ, основна частина, кінцівка). Абзац. Ключові слова в тексті. Ознайомлення з вимогами до мовлення. Розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування	Історичне минуле України
18		Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (загальне ознайомлення)	«З чого починається Батьківщина» (висловлювання)
19		Види речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні. Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень. Пунктуаційна помилка та її умовне позначення. Культура мовлення. Інтонування розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень у вивчених стилях мовлення. Синонімічність простих речень різних видів	
20		Тренувальні вправи з теми «Словосполучення. Головні члени речення». Текст. Удосконалення вміння лаконічно формулювати теми усних і письмових висловлювань, переказувати сприйняту інформацію, використовувати у висновку прислів'я й приказки	Історія мого міста, села — частина історії України

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
21		Урок розвитку комунікативних умінь № 5. Усна й письмова форми тексту. Простий план готового тексту. Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру	Запорозьке козацтво
22		Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина. Граматика. Способи вираження означення, додатка й обставин	
23		Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина. Культура мовлення. Засвоєння складних випадків слововживання	
24		Речення. Головні й другорядні члени речення. Текст. Удосконалення вмінь поширювати думку за допомогою другорядних членів речення, давати поширені визначення понять. Читання мовчки текстів різних стилів	Історія мого міста, села — частина історії України
25		Урок розвитку комунікативних умінь № 6. Стилї мовлення (загальне ознайомлення). Удосконалення вмінь складати повідомлення, що містять висловлювання відомих людей, крилаті вислови як аргументи	Герої доби козацтва
26		Тренувальні вправи з теми «Другорядні члени речення». Текст. Удосконалення вмінь будувати висловлення типу роздуму, розповідати короткі історії	«Чому необхідно знати свою історію» (висловлювання)
27		Урок розвитку комунікативних умінь № 7. Типи мовлення (різновиди текстів): розповідь, опис, роздум	Герої доби козацтва
28		Контрольна робота № 2 з теми «Слово-сполучення. Речення. Головні й другорядні члени речення» (Тестові завдання)	
29		Речення з однорідними членами (без сполучників і зі сполучниками <i>а, але, і</i>). Правопис. Кома між однорідними членами	Національна державна символіка України

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
30		Урок розвитку комунікативних умінь № 8. Особливості аудіювання як виду мовленнєвої діяльності. Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису тварин	
31		Речення з однорідними членами. Узагальнюване слово при однорідних членах речення. Правопис. Двокрапка і тире при узагальнюваних словах. Читання мовчки текстів різних стилів	
32		Тренувальні вправи з теми «Речення з однорідними членами». Культура мовлення. Правильне інтонування речень з однорідними членами. Слухання-розуміння текстів різних стилів і типів мовлення	Культурна спадщина України
33		Звертання. Роль звертань у реченні (практично). Правопис. Розділові знаки при звертанні. Культура мовлення. Правильне інтонування речень зі звертаннями. Читання мовчки текстів різних стилів	Коріння української культури
34		Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами (практично). Правопис. Виділення вставних слів на письмі комами. Культура мовлення. Правильне інтонування речень зі вставними словами	«Не хлібом єдиним» (висловлювання)
35		Складні речення зі сполучниковим і сполучниковим зв'язком. Правопис. Кома у складному реченні. Читання мовчки текстів різних стилів	Залишки Трипільської культури
36		Тренувальні вправи з теми «Складне речення». Культура мовлення. Синонімічність складних речень, складних і простих речень	«Народна пісня — душа народу» (висловлювання)
37		Урок розвитку комунікативних умінь № 9. Контрольний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису тварин	

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
Пряма мова. Діалог			
38		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 10.</i> Контрольний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису тварин	
39		Пряма мова. Розділові знаки при прямій мові. Текст. Удосконалення вмінь складати висловлювання типу опису й розповіді	Національні звичаї, традиції, обряди й свята — віковічні духовні засади розвитку народу
40		Самостійна робота з теми «Речення з однорідними членами. Звертання. Вставні слова. Складні речення». Читання мовчки	Національні звичаї, традиції, обряди й свята — віковічні духовні засади розвитку народу
41		Правопис. Розділові знаки при прямій мові. Виразне читання вголос	
42		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 11.</i> Аналіз контрольного переказу. Помилки в змісті й побудові висловлювання (практично). Читання мовчки текстів різних стилів	
43		Діалог. Тире при діалозі. Текст. Удосконалення вмінь складати діалоги	Багатство народної символіки
44		Правопис. Розділові знаки при діалозі	
45		Контрольна робота № 3 з теми «Речення з однорідними членами. Звертання. Вставні слова. Складні речення. Пряма мова. Діалог» (Тестові завдання). Контрольна перевірка навичок читання мовчки (тестові завдання)	
Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія			
46		Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Культура мовлення. Правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних	

№ пп	Дата	Зміст уроку	Соціокультурна лінія
47		Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі. Вимова звуків, що позначаються літерами <i>r</i> і <i>z</i> . Виразне читання вголос	
48		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 12.</i> Твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів у художньому стилі	
49		Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт. Співвідношення звуків і букв. Слухання-розуміння текстів різних стилів і типів мовлення	Народне українське мистецтво — вищий вияв творчого генія народу
50		<i>Урок розвитку комунікативних умінь № 13.</i> Твір-опис тварин у художньому й науковому стилях	
51		Звукове значення букв <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> . Виразне читання вголос	
52		Тренувальні вправи з теми «Звукове значення букв <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> »	
53		Семестрова контрольна робота за текстом адміністрації	
54		Склад. Наголос. Орфоепічний словник і словник наголосів. Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Орфоепічна помилка (практично)	
55		Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Орфоепічна помилка (практично)	
56		Контрольна робота № 4 з теми «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія» (тестові завдання)	

Вступ. Повторення вивченого в початкових класах

УРОК № 1

ВСТУП. ЗНАЧЕННЯ МОВИ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА. УКРАЇНСЬКА МОВА — ДЕРЖАВНА МОВА УКРАЇНИ

Мета:

- *навчальна*: ознайомити учнів зі значенням мови в житті кожної людини й суспільства та з функціями української мови як державної;
- *розвивальна*: розвивати мовленнєві здібності;
- *виховна*: виховувати почуття гордості за рідну мову та поважне ставлення до інших мов.

Внутрішньопредметні зв'язки: фонетика, лексикологія, словотвір, морфологія, орфографія, синтаксис, пунктуація.

Міжпредметні зв'язки: суспільствознавство, мова, література.

Тип уроку: повторення з елементами засвоєння нового матеріалу.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ (ВСТУПНЕ СЛОВО ПРО ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ)

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

- ▶ Прочитайте вислів Панаса Мирного. Як ви розумієте його смисл? Яка тема уроку може впливати з цього тексту?

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова. Ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Читання і переказ тексту

- ▶ Прочитайте текст. Складіть план його. Перекажіть за планом. Яка основна думка тексту? Зробіть фонетичний розбір слова *життя*. Поясніть правопис виділених слів. Назвіть частини мови в другому реченні.

ЗНАЧЕННЯ МОВИ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

Мова — основа духовного життя народу. Люди в процесі суспільної діяльності мають постійну потребу вступати в різні стосунки з іншими людьми, погоджувати з ними свої дії, ділитися власним досвідом і запозичати собі досвід інших членів колективу, давати поради й розпорядження й одержувати їх, інакше кажучи, люди завжди мають потребу в спілкуванні з іншими членами суспільства. Спілкування між людьми відбувається за допомогою мови.

Як нам відомо, немає жодного суспільства, яке б не знало мови, яке б не володіло цим найважливішим засобом людських зносин; нею постійно користувалися люди в своїй трудовій діяльності, спрямованій на досягнення певної мети; без мови не може існувати будь-яке суспільство, не можуть розвиватися техніка, культура, наука, мистецтво; за допомогою мови люди висловлюють свої думки, передають їх іншим людям, зберігають нагромаджений досвід і діляться ним (*З журналу*).

Робота з текстом

- ▶ Перепишіть текст. Що в ньому сказано про українську мову як державну? Виділені слова розберіть за будовою. Поясніть розділові знаки всередині речень. Зробіть синтаксичний розбір (усно) першого речення.

Державною мовою України є українська мова.

Українська мова як державна мова обов'язково застосовується на всій території України при здійсненні повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, у міжнародних договорах, у навчальному процесі в навчальних закладах в межах і порядку, що визначається цим Законом. Держава сприяє використанню державної мови в засобах масової інформації, в науці, культурі, в інших сферах суспільного життя.

Обов'язковість застосування державної мови чи сприяння її використанню у тій чи іншій сфері суспільного життя не повинні тлумачитися як заперечення або применшення права на користування регіональними мовами у цій сфері.

IV. ПОВТОРЕННЯ ВІВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

- ▶ Виразно прочитайте вірш. Визначте його основну думку. Один із куплетів (на вибір) переписіть у зошити. Поясніть значення виділених слів та вживання розділових знаків.

МОВА

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь **бур'ян**. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Прислухайтесь, як океан співає —
Народ говорить. І любов і гнів
У тому гомоні морським. Немає
Мудріших, ніж народ, учителів;
У нього кожне слово — це перлина,

Це праця, це натхнення, це людина.
Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у **Грінченка й Даля**.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтесь доглядати свій сад.

Максим Рильський

- ▶ Які ви знаєте правила культури мовлення? Чи дотримують їх ваші ровесники?
- ▶ Як ви розумієте поняття «мовний етикет»?

Переклад

- ▶ Перекладіть текст і запишіть його українською мовою.

В Украине преимущественно живут украинцы. Второй по численности народ — русские. Кроме того, среди граждан нашей страны есть белорусы, молдаване, татары (крымские), болгары, венгры, румыны, поляки, евреи, армяне, греки, цыгане, азербайджанцы, грузины, немцы, корейцы и много других национальностей.

Робота в парах

- ▶ Розкажіть один одному, якими мовами ви володієте. У яких ситуаціях якою користуєтесь? Коли ви користуєтесь словниками різного характеру? Прокоментуйте на прикладах необхідність користування словниками.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

- ▶ Складіть слайди і, користуючись ними, розкрийте роль мови в житті людини і суспільства і розкрийте значення державної (української) мови.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (ЗА ВИБОРОМ)

- ▶ Переписіть текст. Визначте його основну думку. Пов'яжіть цю інформацію з темою уроку.
- ▶ Як слід ставитись до інших мов, носіями яких є насамперед мешканці України?
- ▶ Поясніть правопис виділених слів і постановку розділових знаків у середині речень.

ВЕЛИКА ТАЙНА СЛІВ

Як відомо, взаємини з **людьми** можуть обмежуватися усмішкою, кивком голови та іншим жестом, але найчастіше — це привітання, а далі — жвава розмова або поважна бесіда. Якщо художники мислять образами, музиканти — звуками, учені — поняттями, то всі разом, а з ними й решта людства, послуговуються мовою, словом як основним засобом вияву наших думок. Зрозуміло, не можна навчитися думати, не вміючи говорити, і навпаки.

Що ж потрібно, аби оволодіти вмінням говорити? Певно, знати мову — цього замало, треба ще усвідомлювати, як і про що розмовляти. Опанувати мистецтво спілкування людство **намагається** здавна. На основі багатовікового досвіду воно виробило основні правила бесіди. І кожне нове покоління вносить у неї свої особливості (За О. Корніякою).

- ▶ Напишіть міні-твір (півсторінки) про значення мови для людини та роль державної мови. У першому реченні назвіть усі частини мови, а в останньому — члени речення.

УРОК № 2

Урок розвитку комунікативних умінь № 1. ЗАГАЛЬНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО МОВУ ТА МОВЛЕННЯ ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ. ВИДИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (АУДІЮВАННЯ, ЧИТАННЯ, ГОВОРІННЯ, ПИСЬМО), ЇХНІ ОСОБЛИВОСТІ. РОБОТА З КНИЖКОЮ: СПОСОБИ ВИДІЛЕННЯ ЧАСТИН ЗМІСТУ В ТЕКСТІ

Мета:

- **навчальна:** повторити й поглибити мовленнєвознавчі знання, вміння та навички;
- **розвивальна:** розвивати мовленнєву культуру учнів;
- **виховна:** виховувати уважне та бережливе ставлення до слова книги.

Внутрішньопредметні зв'язки: мова й мовлення.

Міжпредметні зв'язки: мова, література.

Тип уроку: повторення та поглиблення знань, умінь і навичок.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

- ▶ Прочитайте текст. Як ви розумієте його зміст?

Мова — втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за багатство мови... (М. Рильський)

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Перевірка домашнього завдання. Повторення вивченого

- ▶ Які види мовленнєвої діяльності — слухання, читання, говоріння, письмо — вам найбільше подобаються?

IV. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Тренувальні і творчі вправи

Вправа 1

- ▶ Прочитайте текст. Що ви можете сказати про мову й мовлення? Які існують мови?

Мова визначається як засіб спілкування, пізнання і мислення. Мов на світі є дуже багато. Кожна нація, народність має свою рідну мову. Є мови державні, міжнародні, іноземні.

Мовлення — це спосіб досягнення мети у спілкуванні та пізнанні. Це мовленнєва діяльність. Коли ми говоримо про культуру мовлення, удосконалення свого мовлення, то це передбачає діяльність. Мовленнєва діяльність здійснюється в чотирьох видах: два з них — це сприйняття мовлення — **слухання і читання**, а два — **говоріння й письмо** — це творення мовлення.

- ▶ Чи можете ви довести, що мовлення — це діяльність? Які види мовленнєвої діяльності ви знаєте? Складіть з їхніми назвами речення й запишіть їх.

Вправа 2

- ▶ Послухайте текст (у виконанні вчителя, учня, у записі). Що треба пам'ятати під час слухання? Яка тема та основна думка прослуханого вами тексту?

ОЛЕНА ПЧІЛКА

Олена Пчілка народилася 29 червня 1849 року у м. Гадяч на Полтавщині в сім'ї дрібного чиновника. У 1866 році закінчила Київський пансіон шляхетних дівчат. У 1876 році вийшла друком у Києві книжка «Український народний орнамент», яка принесла Олені Пчілці славу першого в Україні знавця цього виду народного мистецтва. У 1883 році почала друкувати вірші та оповідання у львівському журналі «Зоря». У 1886 році з'явилася збірка поезій «Думки-мережанки». З 1906–1914 рік була видавцем журналу «Рідний край» із додатком для дітей «Молода Україна» (1908–1914). Олена Пчілка переїздить до Гадяча. 1914 року світ побачили віршики й казки з малюнками для дітей. У 1918 році вийшли друком «Байки. Для сім'ї та школи». У 1919 році побачили світ «Дві п'єски для дитячого театру». У 1924 році повертається до Києва, де їй було запропоновано роботу в Академії наук. Обрано членом-кореспондентом Української академії наук. Донька Олени Пчілки — наша славетна Леся Українка.

Вправа 3

- ▶ Прочитайте текст мовчки. Які види читання ви ще знаєте? Доберіть заголовки до частин тексту й запишіть їх. Які ви знаєте вимоги до читання?

ЖАЙВОРОНОК

Тяжко працювали хлібороби на полі в ті давні часи. Ходили за плугом, орали, сіяли, волочили і чули, як болить у них

кожна кісточка, як ниють крижі, що, бувало, й підвестися тяжко. Якась втома насадила на тіло.

Аж ось надійшов полями старий-старий дідусь. Борода в нього по коліна та біла-біла, як молоко. Зустрівся з сівачем, поцікавився його працею, зрозумів, що сумно хліборобові ореться, бо нема кому розвеселити його. Задумався сивий дідусь. Нахилився, взяв у руку грудку землі і кинув високо-високо, аж під хмари, і промовив:

— Жайворонком! Жайворонком!

Із грудки вилетіла дивна сіра пташечка. Невеличка. Та як заспівала веселим дзвінким голосочком, та почала кружляти над головою хлібороба, та заливатись дзвінкою піснею. То грудкою падає вниз, то тріпоче крильцями і злітає вгору, аж до хмар. То чорною грудкою стоїть нерухомо в небесах довго-довго та, знай, виводить, благословить співом працю хлібороба. І звать ту пташку жайворонком.

Заслухався сівач піснею жайворонка й відчув приплив свіжих сил, а серце охопила дивна радість. І забув за втому, за мозолі на руках, стало легко в праці й на душі.

— Що скажеш тепер, сівачу? — звернувся дідусь.

— Дякую щиро! Той спів пташки зачарував, ошчасливив мою працю. Велика тобі дяка за добре серце, — і вклонився старцеві до ніг.

— Памятай, сівачу, та іншим передай, — продовжував дідусь, — якщо будеш на ниві раніше, ніж заспівав жайворонок, то на цілий рік станеш невтомним і врожай збереш багатий, бо хто рано встає, в того щастя є (*О. Олесь*).

Тематична розмова. Робота в групах (4–5 груп)

- ▶ Групи можуть визначити самостійно тему розмови або вибрати одну із запропонованих («Мій робочий день», «Цікава подорож», «Допомога старшим і молодшим», «Спілкування по Інтернету», «Наша школа»).

Вільний диктант (зробити переказ, близький до тексту)

Перебуваючи в Петербурзі, Т. Шевченко мав щастя зустрітись і потоваришувати з художником-земляком Іваном Сошенком. Той, оцінивши здібності обдарованого юнака, познайомив його з відомими митцями — поетами Євгеном Гребінкою і Василем Жуковським, художниками Карлом Брюлловим, Олексієм Венеціановим. Саме ці люди, пройнявшись співчуттям до долі Тараса Шевченка, викупили його з кріпацтва.

А зробити це вдалося так. Карл Брюллов написав портрет Василя Жуковського, який розіграли в лотерею, (що відбулася 16 квітня в палаці графа Михайла Вієльгорського). За зібрані гроші — 2500 карбованців — викупили Тараса Григоровича з кріпацтва (*З журналу*).

Робота з книжкою

- ▶ Доберіть текст (підручники, інші книжки). Прочитайте. Поділіть його на частини. Складіть план і запишіть. Перекажіть зміст тексту за планом.
- ▶ Як пов'язані між собою всі види мовленнєвої діяльності?

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОВТОРЕНОГО

- ▶ Чим відрізняється мова від мовлення? Із якими видами мовленнєвої діяльності ми сьогодні на уроці працювали? З якими книжками, крім підручників, ви працюєте щодня?

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

Звернути увагу на індивідуальні особливості мовленнєвої діяльності учнів та можливості й доцільності підвищувати власну мовленнєву культуру.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (ЗА ВИБОРОМ)

- ▶ Підготуйте матеріал для виконання одного із видів мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письмо).
- ▶ Візьміть у шкільній чи домашній бібліотеці книжку, прочитайте уривок із будь-якого твору, письмово складіть план його і приготуйтеся переказати за планом у класі.

УРОК № 3

ЧАСТИНИ МОВИ. ІМЕННИК. ПРАВОПИС. ВЕЛИКА БУКВА І ЛАПКИ В ІМЕННИКАХ. ГОЛОСНІ У ВІДМІНКОВИХ ЗАКІНЧЕННЯХ ІМЕННИКІВ. АПОСТРОФ

Мета:

- *навчальна*: повторити відомості про частини мови, про іменник та його правопис;
- *розвивальна*: розвивати вміння виділяти головне в роботі на уроці;
- *виховна*: виховувати відповідальне ставлення до грамотного письма.

Внутрішньопредметні зв'язки: морфологія, орфографія.

Міжпредметні зв'язки: мова, література.

Тип уроку: систематизація і узагальнення знань, умінь і навичок.